

JUBILEJI – ANNIVERSARIES

Samorastnik z Goričkega

Sto let akademika dr. Antona Vratuša, tudi
sodelavca *Časopisa za zgodovino in narodopisje*



Anton Vratuša: »V blaginji se nisem nikoli kopal, v svobodi pa sem užival, vedno sem jo jemal kot največji privilegij.«

Foto: Branko Žunec (fotodokumentacija Večera)

Ko se je Vratušev Tonek septembra 1929, pri štirinajstih letih in pol, odpravil v gimnazijo, je vzel dobesedno »pot pod noge« in odšel iz rodnih Dolnjih Slaveč na Goričkem v Mursko Soboto bos, z zvezanimi čevlji na enem in s popotno torbo na drugem ramenu. V njej je nosil skromen pri-grizek, ki mu ga je pripravila mama, in iz domačega platna sešito slamarico. Pred njim je bilo več ur hoje. A ga nista skrbeli niti dolga pot niti negotovost, v katero se je podajal. Nasprotno, v njem je pelo in vriskalo, čeprav

je vedel samo to, da gre v Soboto v neko šolo, ki se ji reče gimnazija; trdno je bil odločen končati jo in iz nje oditi dalje, »v svet po veliki, beli cesti«. Izjemno nadarjenemu Toneku je namreč pogled že nekaj let meril čez goričko pokrajino in v njem je dozorela odločitev, da bo šel »v šolé«, kot so rekli v Prekmurju. Za gimnazijo v Soboti je izvedel iz Kleklovih *Novin*, ki jih je vedno prebral od prve do zadnje strani. Očeta je moral dolgo prepričevati, preden mu je dovolil, da gre »hlače trgat v nikše šolé«, kajti oče je načrtoval, da bo kmetijo prevzel Tonek, prvi sin. Prvorojenec je sicer imel dve sestri, tisto leto, ko je odšel v Soboto, pa je dobil še brata. Rojstvo drugega moškega naslednika Vratuševega rodu na Dolnjih Slavečih in obljuba, da se bo med šolanjem preživljal sam, sta očeta omehčala, češ, naj gre, če »je tak nori«. Svoje obljube – »Nika vas nemo košto!« – se je fant držal od prvega dne.

Toneka, ki je izstopal zaradi svojega hlastanja po znanju in slovenski pisani besedi, so od malih nog vznemirjali tudi jeziki, ki jih je slišal na Goričkem. Silno si je želel, da bi razumel vsaj še nemško in madžarsko, kot so govorili ljudje v proti zahodu pol ure ali nekaj več oddaljeni nemški Sveti Ani in proti vzhodu pri Svetem Benediktu (danes v Kančevcih). Željo, naučiti se tujih jezikov, mu je krepil tudi oče, ki se je kot cesarsko-kraljevi vojak Avstro-Ogrske med vojno naučil nemško in madžarsko. In po vojni so k Vratuševim na Dolnje Slaveče prihajali ljudje z vseh koncev Goričkega, da jim je oče prevajal ter pisal pisma v nemščini in madžarščini.

Fant se je moral v gimnaziji takoj postaviti na svoje noge. V salezijanskem Martinišču v Soboti je sicer imel prenočišče zastonj, a tam ni vzdržal dlje kot eno leto. Vodstvo doma mu namreč ni dovolilo, da bi hodil v mesto inštruirat, s čimer se je preživljal od prvega dne nižje gimnazije do konca študija v Ljubljani, zato se je preselil k nekemu kmetu na obrobju mesta.

Konec junija 1933 je imel za seboj nižjo gimnazijo. Naslednja Vratuševa življenjska postaja je bila višja gimnazija, te pa v Prekmurju takrat ni bilo. Bili sta sicer na Ptuju in v Mariboru, a Tonek se je odpeljal mimo teh dveh mest v Ljubljano. Zanj ga je navdušil sosed, ki mu je pripovedoval, kako lepa da je in ponoči vsa razsvetljena.

Vpisal se je na državno realno gimnazijo. V Soboti je sicer izvedel, da je na obrobju Ljubljane salezijanski zavod, ki sprejema pridne učence, a na bivanje v njem ni niti pomislil. Dovolj slabih izkušenj je imel s soboškim Martiniščem. Iz radovednosti, kje so salezijanci, pa je vendarle že prvi dan v Ljubljani vprašal za pot na Rakovnik in šel na ogled. Zavod si je ogledal od daleč in ko se je vračal v mesto, je ob Dolenjski cesti opazil velik kozolec, pravzaprav senik, in v trenutku sklenil, da bo njegovo začasno bivališče.

Dobra dva tedna je prenočeval tam. Ko je začel pritiskati mraz, pa si je moral poiskati stanovanje. Našel ga je na Karlovški cesti, po njej je hodil vsak dan v šolo, in to na ozkem hodniku brez gretja, v katerega je z ulice svetila močna obločna luč. Tam je ostal dve leti in pol. Preživljal se je z inštrukcijami in s poučevanjem stenografije. Ker je doma obljubil, da jim za njegov študij ne bo treba ničesar prispevati, in te obljube ni nikoli prelomil, mu je bil cilj zaslužiti toliko, da bo imel streho nad glavo in da bo lahko jedel vsaj enkrat na dan. Da bi si povečal dohodke, se je lotil tudi učenja stenografije. V nekaj mesecih je ob večerih in ponoči ob obločni luči izpisal 54 črtanih zvezkov znakov za »hitropis«. Ko je ocenil, da se je dovolj izuril, je šel v Zagreb položiti državni stenografski izpit in čez nekaj tednov je na svoji realki ter na klasični gimnaziji predaval stenografijo. Tudi z njo si je okrepil samozavest in obogatil znanje.

Spomladi leta 1936 se je preselil na Erjavčevo 27, k družini židovskega veletrgovca z moko Pollaka. Vratuša so vzeli na stanovanje, ker jim je neki znanec priporočil »odličnega siromašnega študenta iz Prekmurja« za domačega učitelja. Pollakova sinova je inštruiral ves čas, ko sta hodila v ljudsko šolo in gimnazijo, in pri njih ostal do 20. februarja 1942, ko so ga aretirali Italijani.

Anton Vratuša je zgodaj stopil na znanstvenoraziskovalno pot; v sedmem razredu gimnazije je pol leta po svojem prvencu, črtici Naš Žizek mrtev, objavil v *Novinah* prvo literarnozgodovinsko razpravo, posvečeno stoletnici Stritarjevega rojstva. Naslovil jo je s citatom rimskega pesnika Horacija Non omnis moriar! (Ne bom ves umrl) in bralcem sporočil, da »postavlja na ogled višek njegovega ustvarjanja; onega užaljenega Stritarja v Dunajskih sonetih«.

Maja 1936 je objavil v *Novinah* še eno črtico – Svoji materi!. Končal jo je s sporočilom, da jo je napisal »svoji materi iz hvaležnosti«.

Junija 1937 je končal gimnazijo in sošolci so se dogovorili, da jo bodo proslavili v gostilni Pri Slamiču s kranjsko klobaso. Vratuša pravi, da so bile pred vojno kranjske klobase Pri Slamiču najboljše v Ljubljani, a da je bil velik praznik, ko si jih je lahko privoščil. Med študijem je običajno jedel le enkrat, redko dvakrat na dan, zvečer praktično nikoli. Zvečer ni hodil v mesto, pozno v noč je v svoji sobici študiral, izjema so bili dnevi, ko je šel v gledališče. Navada, da študira sproti, mu je pomagala tudi pri inštrukcijah.

Zadnje mesece gimnazije se je poglobljal v Vuka Karadžića in med proslavljanjem mature Pri Slamiču se mu je utrnila ideja, da bi tisto, kar se je v njem nabralo v zadnjih letih, in svoja že natančno izoblikovana življenjska načela izpovedal v verzih. Pesem z naslovom Valeta 1937, napisana je

v heksametru, je objavil v 1–2. številki 3. letnika revije *Mladi Prekmurec*. V Valeti 1937 govori tudi o sošolcih; večina jih je bila iz premožnih ljubljanskih družin. Nikoli ni bil nikomur nevoščljiv, če je bil iz premožne družine in je imel vsega dovolj, je pa zavračal »škrice«, ki so podcenjevali podeželane oziroma vaške sinove ali jih celo prezirali. Tako jih je okrcal in napovedal:

*... in vi, ki imeli ste vsega dovolj, v izobilju, na kupe:
sobo, hrano, stan, tete in strice bogate ...
Prej ali slej boste morali z nami v neločeno vrsto,
v šolo in trdo življenje, ki nima z nikomer pardona.
Kajti življenje je boj in ne prizanaša, ne gladi,
ne boža, še manj se ozira na žulje na dlani,
ali na zlikano suknjo, na red tvoj in na pokolenje.
Čujte me, bratje! Vsi od ubožnih, premožnih, veselih,
žaljenih, mladih, velikih, nadarjenih, krotkih in smelih.
Mi smo zidarji! Bodočnost je naša, naše veselje,
naše trpljenje, naše dolžnosti in naše življenje.*

V zadnjem letniku gimnazije, v šolskem letu 1936/1937, je vzbudil zanimanje slavistične javnosti z razpravo v dijaškem listu *Mentor* o »večno mladem levu« Levstiku. Kot študent slavistike na ljubljanski filozofski fakulteti (študiral je v letih 1937–1941) pa si je s številnimi objavami v vseh pomembnejših strokovnih revijah – ni se izogibal niti polemičnim zapisom – že pridobil sloves enega najobetavnejših mladih slovenskih jezikoslovcev in literarnih zgodovinarjev.

Nekaj naslovov iz tedanjega obdobja: Jezikovne razmere v severnem Prekmurju in slovenskem Porabju v reviji *Slovenski jezik*, Tri o rabskih Slovencih v *Sodobnosti*, Velika puntarija v reviji *Modra ptica*, Zalesje se prebujajo Miška Kranjca v reviji *Čas*, Razvoj prekmurske književnosti do Ivanocija in Prekmurska beseda v 20. stoletju v *Trgovskem listu*, Slovenstvo prekmurskih pisateljev v reviji *Mladi Prekmurec*, Dva Prešerna, Korš in prešernoslovje, Doneski k poznavanju Slovencev med Rusi do 1900 s posebnim ozirom na Prešerna in Naša Drama v reviji *Dom in svet* itn.

Anton Vratuša, ki je po vojni pisal tudi za revijo ČZN, je nameraval z njo sodelovati že kot študent. V letih 1938 in 1939 je med poglobljanjem v prekmursko narečje študiral tudi dva prekmurska rojaka, Števana in Mikloša Küzmiča. Prvi je bil evangeličanski, drugi katoliški duhovnik, utemeljila sta prekmursko pisano besedo. Temeljno delo v Strukovcih rojenega Števana Küzmiča (1723–1779) je prevod Nouvega zakona, Svetega pisma nove zaveze, Mikloša Küzmiča (1737–1804) pa Abecednik in Szvėti

Evangyliomi. Vratuša se je o objavi študije o jeziku v teh dveh delih poleti 1940 dogovarjal s Franjem Bašem, takratnim urednikom ČZN, in Jankom Glaserjem, ravnateljem mariborske študijske knjižnice. Omenjali so štiri Vratuševe študije, poleg že napisane še pojav öko > okô v prekmurščini, sekundarno poudarjeni o v prekmurščini in jezik Mikloša Küzmiča. A v Mariboru takrat niso objavili ničesar Vratuševega. Zaradi bližajoče se vojne je leta 1940 izšla samo 1–2 številka ČZN in Vratušov rokopis je obležal v predalu urednika. (Ta študija je med gradivom Zgodovinskega društva Maribor v Pokrajinskem arhivu Maribor.)

Anton Vratuša je prejel tudi dve Svetosavski nagradi, najvišje priznanje, ki ga je lahko v Kraljevini Jugoslaviji dobil dijak in študent. Prvo so mu za (žal, neohranjeno) študijo z naslovom Opis govora v Dolnji Slaveči in nje okolici na Goričkem podelili konec januarja 1939, drugo o Leksikalnih vplivih romanščine na slovenščino leto pozneje.

In zakaj se je odločil za študij slavistike? Ker je, ponovimo, hlastal po slovenski pisani besedi in so ga od malih nog vznemirjali jeziki, je bila slavistika tako rekoč »v njem«. Starši so ga vzgajali po krščanskih vrednotah in v domoljubju, kot so ga razumeli kmečki ljudje, slovenski jezik in slovenska kultura sta bila del njega. Razliko je čutil tudi pri učenju tujih jezikov. Slovanski, naučil se je ruščine, češčine in srbohrvaščine, so mu bili bratski, bilo mu je, kot da srka vase nekaj, kar je del njega samega, romanske in germanske jezike – italijanščino, angleščino, nemščino – pa se je naučil, ker jih je potreboval pri študiju in za sporazumevanje.

Ko je Vratuša študiral, so profesorji bdeli nad odličnimi študenti. Prof. Fran Ramovš ga je približno dvakrat na mesec povabil na pogovor v katero od ljubljanskih kavarn, centrov družabnosti. Ko sta govorila o Vratušem raziskovanju prekmurskih dialektov, ga je profesor opozoril, da bo imel najbrž težave, ker da Štajerci in Prekmurci nimajo občutka za rastoči naglas. Ugledni dialektolog je s tem opozorilom zbudil v Vratuši dvom, in po premisleku je dialektologiji obrnil hrbet. Sklenil je, da bo njegov prvi predmet literarna zgodovina in ne jezikoslovje.

Dramatičnost časa in razmer ga je begala vse od pomladi 1938, ko je Hitler »sedel na slovensko mejo«. Nad sramotno hitro razkrojitvijo jugoslovanske države in razsulom vojske aprila 1941 je bil globoko razočaran, je pa tudi vedel, da se boj proti okupatorju šele začanja.

Leta 1940 in v prvi polovici leta 1941 si je zadal kot absolutno prednostno nalogo čim prej končati študij, diplomirati in doktorirati. »Zakopal« se je predvsem v 19. stoletje in svoja dognanja o »prešernoslovju« objavljaval v revijah *Ljubljanski zvon* ter *Dom in svet*. Spomladi 1941 je iz teme o

Prešernu diplomiral, konec junija isto leto pa je zagovarjal že tudi disertacijo z naslovom *Levec in Ljubljanski zvon*. Za oboje, za diplomu in doktorat, je dobil najvišjo možno oceno.

Med Vratuševo diplomu in doktoratom so se razmere usodno spremenile: v vrtincu druge svetovne vojne se je znašla tudi Kraljevina Jugoslavija. Nacistično-fašistična okupacija aprila 1941 je tudi njemu povsem spremenila življenje.

Oblasti so 3. aprila 1941 razglasile splošno mobilizacijo; Vratuša, rezervni pehotni poročnik, se je moral zglasiti na ptujskem gradu. Njegova enota se je po nekaj dneh umaknila proti Celju in v bližini Vojnika so se vojaki razšli. Vratuša je pri nekem kmetu uniformo in vojaške škornje zamenjal za obleko in pošvedrane čevlje hlapca ter se napotil proti Ljubljani, kjer se je najprej oglasil v slavističnem seminarju v prostorih NUK-a.

V slavističnem seminarju je med študenti hitro dozorel sklep o uporuh in v nekaj dneh prerasel v zaobljubo, da okupatorju ne bodo dali miru, dokler ga ne bodo pregnali. Vratuša je bil med najbolj angažiranimi aktivisti OF s konkretnimi zadolžitvami na filozofski in pravni fakulteti. Ker je bil rezervni častnik, je bil odgovoren tudi za vojaške zadeve. Študenti slavističnega seminarja so najprej po mestu lepili plakate z narisanimi simboli OF in pisali parole po zidovih, naslednja stopnja odpora pa je bilo razoroževanje italijanskih vojakov. Vratuša in Dušan Moravec sta pred božičem leta 1941 na podhodu pod železniško progo na Viču dohitela italijanskega vojaka in eden od njiju ga je z iztegnjenim kazalcem dregnil pod rebra, kot da vanj merita s pištolo, čeprav sta bila neoborožena. Prestrašeni vojak ni dal glasu od sebe, nemudoma jima je izročil puško in slekel plašč. Ko sta mu ukazala, naj ne pisne, se ne obrača in odide proti mestu, sta stekla v Rožno dolino.

Dva meseca pozneje, 20. februarja 1942, dan pred njegovim rojstnim dnevom, pa so Antona Vratušo in tri njegove kolege Italijani aretirali ter jih obsodili na internacijo v Gonarsu.

Vratušo so premestili iz Gonarsa v Treviso, nato v Padovo in nazadnje še na otok Rab. Internacija ga ni strla. Nasprotno. V taboriščih je deloval zlasti na kulturnem področju, organiziral je literarne večere pa tudi taboriščne pevske zборе.

Koncentracijsko taborišče na otoku Rab je bilo najhujše v fašistični Italiji. V njem je bilo tudi do 10.000 internirancev, največ Slovencev. Od lakote in zaradi težkih življenjskih razmer so taboriščniki množično umirali. Tisti odrasli jetniki, ki so preživeli, so ob kapitulaciji fašistične Italije septembra 1943 razorožili italijansko posadko, osvobodili taborišče in ustanovili

Rabsko brigado, ki se je pridružila narodnoosvobodilni vojski Slovenije. Anton Vratuša je bil v brigadi namestnik komandanta.

Brigada je bila po dobrem tednu že na bojnih položajih, Vratuša pa je sprejel novo zadolžitev; začel je soustvarjati tisti del naše zgodovine, ki je manj raziskana in manj znana, čeprav za Slovenijo in Slovence, predvsem za Primorce, tudi izjemno pomembna.

Prav tiste dni so garibaldinci iskali zvezo z Glavnim štabom slovenske narodnoosvobodilne vojske. Boris Kraigher - Janez, politični komisar glavnega štaba, je vedel, da Vratuša obvlada italijanski jezik, in napotil ga je v severno Italijo, v glavni štab italijanskih antifašistov. Pri naših sosedih je imel trojno nalogo: z imenom profesor Urban je bil predstavnik OF pri Komiteju za nacionalno osvoboditev za severno Italijo oziroma pri italijanski osvobodilni fronti (CLNAI) ter predstavnik Glavnega štaba NOV in PO Slovenije pri Komandi garibaldincev in Korpusu prostovoljcev svobode v Milanu ter oseba za zvezo med CK KPS in CK KPI za okupirano severno Italijo.

Sprva znosno sodelovanje se je začelo kmalu rahljati, ker so Italijani nasprotovali objavi slovesne vključitve slovenske Primorske matični Sloveniji. Nesporazumi so se vrstili in Slovenija je sporazum o sodelovanju odpovedala. Vratuša se je vrnil domov in na začetku marca 1945 je že bil v Beogradu. Takrat se je začelo novo poglavje njegovega življenja. Po koncu vojne se je sicer hotel demobilizirati ter vrniti v Ljubljano k »svoji slavistiki« in na ljubljansko univerzo, kamor so ga vabili, a predpostavljeni general ga je zavrnil: »Tvoja univerza je lepa reč, a ne pozabi, fronta je tukaj!«

Uklonil se je, vsaj začasno, področja njegovega povojnega delovanja pa so postali politika, diplomacija, družboslovje ter akademsko delo oziroma profesura na univerzah v Beogradu in Ljubljani. Demobilizirati se je smel šele leta 1953.

Leta 1948, ko je ob sporu z informbirojem oziroma Stalinom neodvisnost Jugoslavije visela na nitki, je osebne ambicije in načrte podredil obrambi domovine. Spoznal je, da se v Ljubljano ne bo kmalu vrnil. V tistih dramatičnih tednih in mesecih je sodeloval na eni najbolj dramatičnih sej Generalne skupščine; jugoslovanska delegacija, vodil jo je Edvard Kardelj, je na njej izbojevala diplomatski uspeh v spopadu s sovjetskim zunanjim ministrom Andrejem Višinskim. Čeprav je Sovjetska zveza ostro nasprotovala, je bila Jugoslavija takrat izvoljena za nestalno članico Varnostnega sveta. Tudi to je Stalina odvrnilo od napada na Jugoslavijo.

Ker je dolga leta delal v zunanji politiki, Anton Vratuša dobro pozna tudi zgodovino mednarodnih odnosov SFRJ. Za odnose med SFRJ in

Sovjetsko zvezo pravi, da so bili vedno hladno-topli ali celo ledeno-vreli. Po mnogih Titovih nastopih se je na zunanjem ministrstvu napovedal sovjetski ambasador, ker mu stališča jugoslovanskega voditelja niso bila po volji. Ta pritisk je bil stalen, najhuje pa je bilo leta 1956, ko je Sovjetska zveza v krvi zadušila madžarsko revolucijo, in leta 1968, ko so sile Varšavskega pakta vkorakale v Češkoslovaško in zatrle »Praško pomlad«. Nikita Hruščov se je večkrat obregnil ob samoupravljanje in neuvrščeno, češ, pozitivno je, če vodi neuvrščeno politiko recimo Indija, da je v tem taboru tudi socialistična Jugoslavija, pa ni sprejemljivo.

Da bi ostal v stiku z znanostjo in da bi temeljiteje spoznal področja, v katera se je usmerjal, je Anton Vratuša ob delu vpisal podiplomski študij na visoki politični šoli v Beogradu in kmalu začel na tej ustanovi tudi predavati. Do okupacije leta 1941 ga namreč ni zanimalo nič razen slavistike, jezika in literarne zgodovine, vse drugo, tudi politika, mu je bilo tuje.

Mednarodno uveljavljenega in uglednega družboslovca – taboriščnika, partizana, diplomata in pisca več kot 500 strokovnih del o mednarodni politiki, gibanju neuvršenih, samoupravljanju oziroma participativnem odločanju, človekovih pravicah, trajnostnem razvoju, morskem pravu, narodnostih in narodnih manjšinah itn. – so leta 1978 izvolili za izrednega in leta 1985 za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Impresiven je seznam njegovih funkcij, kaj šele opravljeno delo: državni podsekretar in vodja kabineta podpredsednika Zveznega izvršnega sveta Edvarda Kardelja, direktor Inštituta za družbene vede v Beogradu, veleposlanik SFRJ pri OZN v New Yorku, namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve, podpredsednik Zveznega izvršnega sveta, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS, redni profesor na Univerzah v Beogradu in Ljubljani, častni doktor Univerz v Ljubljani in Mariboru, ustanovitelj in častni predsednik Mednarodnega centra za upravljanje javnih podjetij v deželah v razvoju v Ljubljani, predsednik programskega sveta uprave Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija na Petanjcih, član upravnega odbora inštituta OZN za raziskovanje in izobraževanje, član uprave Mednarodnega inštituta za oceane na Malti, član odbora SAZU za preučevanje narodnih manjšin itn.

Ves čas po drugi svetovni vojni se »odkupuje« in »opravičuje« slavistiki, od nje se poslavlja in se k njej vrača. Zato je rad sprejel vodenje pripravljanih odborov za praznovanje jubilejev dveh velikih mož; 1981. leta 150-letnice rojstva Frana Levstika in pet let pozneje 400-letnice smrti Primoža Trubarja. Je pa postavil pogoj: pomagal bom, če bo rezultat kaj trajnega, če ne bosta praznovanji le enkratni manifestaciji. Uspel je. Zadružni dom v Velikih Laščah, ki so ga obnovili v spomenik velike dolenjske literarne

trojke, Levstika, Stritarja in Jurčiča, je od takrat kulturno središče tega dela Dolenjske.

V Rašici so obnovili Trubarjevo domačijo in ta že skoraj tri desetletja ohranja ter povezuje Trubarjevo delo in kulturo njegovega časa s sodobnostjo.

Od slavističnega zborovanja v Postojni novembra 1975 je Anton Vratuša častni član Slavističnega društva Slovenije, je pa tudi »doctor honoris causa« dveh univerz: ljubljanske in mariborske. Med zahvalnim govorom na promociji v Mariboru je prvič govoril o svojih treh univerzah: o Filozofski fakulteti v Ljubljani, podiplomskem študiju v Beogradu in delu v Kardelevem kabinetu, kjer je bil, rad poudari, »najbolj svoboden.« In razloži: »V blaginji se nisem nikoli kopal, v svobodi pa sem užival, vedno sem jo jemal kot največji privilegij.«

Anton Vratuša nikoli ne počiva, aktiven je ves čas. Tudi zdaj, ko je za njim izjemno častitljiva stoletnica, se razdaja na več področjih, svetuje, snuje in piše. Veliko pohval in odobravanja je požel tudi 11. januarja letos na tradicionalni spominski slovesnosti ob 73-letnici dražgoške bitke, ko je kot osrednji govornik pozval k spravi med nekdanjimi sovražniki v drugi svetovni vojni in k povrnitvi medsebojnega zaupanja med narodi.

»To dolgujemo žrtvam vojnega in drugega nasilja v drugi svetovni vojni in po njej pa tudi sebi in prihodnjim rodovom. /.../ Stopimo torej skupaj, pogledjmo si v oči in si sezimo v roke. Tako bo tudi izhod iz današnjih težav naše družbe lažji, saj si ljudje želijo živeti v miru, medsebojnem zaupanju, solidarnosti in dobrem sosedstvu,« nam je v Dražgošah položil na srce svetovljan, akademik dr. Anton Vratuša.

Mirko Munda